

Ελληνική Εταιρεία Πολιτικής Επιστήμης
Μέλος της Διεθνούς Εταιρείας Πολιτικής Επιστήμης (IPSA)

Δίκτυο Ανάλυσης Πολιτικού Λόγου
Κείμενα Εργασίας, αρ. 7

Αντώνης Γαλανόπουλος

Η «Αριστερά της Ευθύνης» απέναντι στον λαϊκισμό

Νοέμβριος 2015

Αντώνης Γαλανόπουλος

Η «Αριστερά της Ευθύνης» απέναντι στον λαϊκισμό

Εισαγωγή

Τα τέσσερα χρόνια της κρίσης στην Ελλάδα, πέρα από τις οικονομικές επιπτώσεις, σημειώθηκαν μεγάλες αλλαγές και σε πολιτικό επίπεδο που εκφράστηκαν με την καθίζηση των παραδοσιακών κομμάτων εξουσίας. Η επιβολή του μνημονίου μπορεί να θεωρηθεί στιγμή εξάρθρωσης,¹ στιγμή που οι κατεστημένες κοινωνικές και πολιτικές σχέσεις αποδιάρθρωθηκαν και το πεδίο της σύγκρουσης άνοιξε όσον αφορά την αναδιάρθρωση και ανακατανομή τους. Τον Μάιο-Ιούνιο του 2012, η χώρα οδηγείται σε διπλές εκλογές όπου αποτυπώνεται πλήρως η κατάρρευση του μεταπολιτευτικού δικομματικού πολιτικού συστήματος. Μετά τις εκλογές βρισκόμαστε μπροστά σε ένα νέο, πρωτόγνωρο πολιτικό περιβάλλον. Φυσικά, σημαντικότερες εξελίξεις αυτής της περιόδου είναι η ραγδαία άνοδος του ΣΥΡΙΖΑ και η ανάδειξή του σε πρώτη πολιτική δύναμη της χώρας και από την άλλη η σταθεροποίηση της Χρυσής Αυγής στο πολιτικό σκηνικό. Η πολιτική κρίση οδήγησε επίσης σε εξάρθρωση των κατεστημένων πολιτικών και κομματικών ταυτοτήτων, οδηγώντας στην εμφάνιση νέων πολιτικών σχηματισμών. Στο παρόν κείμενο θα πραγματευτούμε, στο πλαίσιο αυτό, την ανάδυση του σχηματισμού της Δημοκρατικής Αριστεράς.

Η Δημοκρατική Αριστερά ιδρύθηκε στις 27 Ιουνίου 2010 από τέσσερις βουλευτές του

* Μεταπτυχιακός φοιτητής, Τμήμα Πολιτικών Επιστημών, ΑΠΘ.

¹ Στη θεωρία του λόγου του Ernesto Laclau, η εξάρθρωση προηγείται κάθε ανταγωνισμού και αναφέρεται ακριβώς στη στιγμή της αποσάρθρωσης, της διάλυσης μιας υπάρχουσας συναρθρωτικής κατασκευής. Από την άλλη όμως έχει και μια παραγωγική πλευρά καθώς, εξαρθρώνοντας ταυτότητες και αναπαραστάσεις, δημιουργεί ένα κενό στο επίπεδο του νοήματος και προκαλεί την ανάγκη για την συνάρθρωση νέων λόγων. Για να υπάρξει μια αλλαγή στο κοινωνικο-πολιτικό πεδίο προϋποτίθεται η στιγμή της εξάρθρωσης, της αποδιάρθρωσης ή διάλυσης μιας προγενέστερης κατασκευής. Η αιτία που προκαλεί κάθε ηγεμονικό παιχνίδι είναι η εξάρθρωση των προηγούμενων κατασκευών. Ernesto Laclau, *Για την επανάσταση της εποχής μας*, Αθήνα: Εκδόσεις Νήσος, 1997, σ. 34

ΣΥΡΙΖΑ και άλλα στελέχη που ανήκαν στην Ανανεωτική Πτέρυγα του Συνασπισμού, τα οποία νωρίτερα είχαν αποχωρήσει από το εν εξελίξει συνέδριο του τελευταίου. Το πρώτο συνέδριο του κόμματος πραγματοποιήθηκε από τις 27 Μαρτίου έως 3 Απριλίου του 2011. Στις 20 Μαρτίου 2012 και μετά από την προσχώρηση ενός αριθμού ανεξάρτητων βουλευτών, η Δημοκρατική Αριστερά συγκέντρωσε τον απαιτούμενο αριθμό των δέκα βουλευτών και σύστησε επίσημα Κοινοβουλευτική Ομάδα. Στις δε εθνικές εκλογές της 17ης Ιουνίου 2012, τερμάτισε έκτη με ποσοστό 6,26%, εκλέγοντας 17 βουλευτές και στη συνέχεια συμμετείχε στον σχηματισμό κυβέρνησης με τη Νέα Δημοκρατία και το ΠΑΣΟΚ.

Στις Ευρωεκλογές της 25^{ης} Μαΐου 2014, το κόμμα συμμετείχε με τον σχηματισμό Δημοκρατική Αριστερά-Προοδευτική Συνεργασία. Πρόκειται για συνεργασία της Δημοκρατικής Αριστεράς και κινήσεων, ομάδων και προσώπων που ανήκουν στο χώρο της λεγόμενης μεταρρυθμιστικής αριστεράς και του προοδευτικού κέντρου. Το αποτέλεσμα της κάλπης ήταν εξαιρετικά αρνητικό καθώς συγκέντρωσε μόλις 1,2% και δεν εξέλεξε ευρωβουλευτή. Αυτή ήταν και η τελευταία φορά που η Δημοκρατική Αριστερά συμμετείχε ανεξάρτητα σε εκλογές. Στις εκλογές του Ιανουαρίου του 2015 συμμετείχε σε συνεργασία με το κόμμα Πράσινοι-Αλληλεγγύη με την ονομασία Πράσινοι-Δημοκρατική Αριστερά και στις εκλογές του Σεπτεμβρίου του 2015 συμμετείχε σε συνεργασία με το ΠΑΣΟΚ στο σχηματισμό Δημοκρατική Συμπαράταξη.

Ο σχηματισμός της Δημοκρατικής Αριστεράς, όπως και όλοι οι άλλοι νεοπαγείς πολιτικοί σχηματισμοί, συνοδεύτηκε από έναν πολύ συγκεκριμένο και χαρακτηριστικό λόγο που αποσκοπούσε στην νομιμοποίηση του στον εγχώριο πολιτικό χάρτη. Στην παρούσα μελέτη θα επιχειρήσουμε να αναλύσουμε αυτόν τον πολιτικό λόγο που κατασκευάζει την ταυτότητα της Δημοκρατικής Αριστεράς. Η υπόθεση εργασίας μας είναι ότι ο λόγος αυτός αναπτύσσεται κυρίως γύρω από την έννοια της ευθύνης και τον αντιλαϊκισμό. Πιο συγκεκριμένα θα προσπαθήσω να δείξω ότι η έννοια της ευθύνης χρησιμοποιήθηκε ως θετικό στοιχείο διαφοροποίησης του κόμματος από την υπόλοιπη Αριστερά αλλά επίσης και για να δικαιολογήσει τις επιλογές του μετά τις

εκλογές του 2012. Από την άλλη θα δείξω ότι η ανάγκη ύπαρξης του σχηματισμού επιχειρήθηκε να θεμελιωθεί στην διαιρετική τομή λαϊκισμού-αντιλαϊκισμού, τοποθετώντας το κόμμα απέναντι στον λαϊκισμό που εκφράζει για τη Δημοκρατική Αριστερά κυρίως ο ΣΥΡΙΖΑ. Υπό την έννοια αυτή, η καταγγελία του λαϊκισμού λειτούργησε ως *αρνητικό* στοιχείο διαφοροποίησης του κόμματος από την υπόλοιπη αριστερά.

Προσπαθώντας να προσεγγίσω το σχηματισμό της Δημοκρατικής Αριστεράς από τη σκοπιά της ανάλυσης του λόγου, θα χρησιμοποιήσω τα μεθοδολογικά εργαλεία της θεωρίας του λόγου των Ερνέστο Λακλάου και Σαντάλ Μουφ. Για τις ανάγκες της έρευνας αναλύθηκαν τριάντα κείμενα. Τα κείμενα αυτά περιλαμβάνουν ανακοινώσεις του κόμματος, αποφάσεις των οργάνων, ομιλίες και συνεντεύξεις του προέδρου και στελεχών του κόμματος και άλλα. Επίσης, τα κείμενα χρονολογικά ξεκινούν από την ιδρυτική διακήρυξη του κόμματος το 2010 και φτάνουν έως την κεντρική προεκλογική ομιλία του προέδρου του κόμματος εν όψει των Ευρωεκλογών της 25ης Μαΐου 2014. Όλα τα κείμενα έχουν ανακτηθεί από τον επίσημο διαδικτυακό τόπο του κόμματος.

Η «Αριστερά της ευθύνης»

Στο πρώτο μέρος της ανάλυσης θα μας απασχολήσει το σημαίνον της ευθύνης. Η φράση «αριστερά της ευθύνης» είναι το μήνυμα που έχει συνδεθεί από την πρώτη μέρα με την Δημοκρατική Αριστερά, σε βαθμό που να χρησιμοποιείται ως ο μόνος αναγκαίος προσδιορισμός για τη ταυτότητα του κόμματος ή ως συνώνυμο της επίσημης ονομασίας του.

Οι λέξεις ευθύνη και υπευθυνότητα με τα παράγωγά τους χρησιμοποιούνται συχνά στα κείμενα που αναλύθηκαν για να προσδιορίσουν την πολιτική του κόμματος. Έτσι στην ιδρυτική διακήρυξη της Δημοκρατικής Αριστεράς βρίσκουμε φράσεις όπως «ο χώρος της ανανεωτικής και διαρκώς ανανεούμενης αριστεράς είναι και πρέπει να είναι ένα ζωντανό κύτταρο υπεύθυνης στάσης», πως το κόμμα δεσμεύεται για τη διαμόρφωση «μιας ρεαλιστικής και υπεύθυνης πρότασης εξόδου από την κρίση», πως οι δυνάμεις που αποτελούν τη Δημοκρατική Αριστερά θα δώσουν τη

μάχη των «εναλλακτικών, υπεύθυνων προγραμματικών προτάσεων για την πορεία της χώρας» και τέλος πως ακολουθούν «πολιτική υπευθυνότητας στα χνάρια της μεγάλης παράδοσης της πατριωτικής ευθύνης της Αριστεράς του τόπου μας».²

Οι θέσεις του 1^{ου} συνεδρίου δίνουν το στίγμα καθώς στο κεφάλαιο «Η φυσιογνωμία και ο ρόλος της Δημοκρατικής Αριστεράς» αναφέρεται πως «η Δημοκρατική Αριστερά στοχεύει να αναδειχθεί ως κόμμα ευθύνης για την κοινωνία» και παρακάτω διαβάζουμε πως η Δημοκρατική Αριστερά «έχει στόχο την συμμετοχή στην άσκηση της κυβερνητικής εξουσίας για τη βελτίωση της ζωής των πολιτών και για την αλλαγή της κοινωνίας».³ Φαίνεται λοιπόν πως για τη Δημοκρατική Αριστερά στη χρονική περίοδο για την οποία κάνουμε λόγο η ευθύνη ταυτίζεται με την άσκηση της κυβερνητικής εξουσίας και ικανοποιείται με την συμμετοχή του κόμματος στην τρικομματική κυβέρνηση με την Νέα Δημοκρατία και το ΠΑΣΟΚ.

Η φράση «η Δημοκρατική Αριστερά δημιουργήθηκε ως δύναμη ευθύνης για την κοινωνία και την χώρα» αποδίδει επίσης με ακρίβεια την λειτουργία του σημαίνοντος της «ευθύνης» στον πολιτικό λόγο του κόμματος. Για αυτό και επαναλαμβάνεται σε αρκετά κείμενα. Χαρακτηριστικά, όταν τον Απρίλιο του 2012 η Δημοκρατική Αριστερά καταθέτει την πολιτική της πρόταση για μια προοδευτική διέξοδο από την κρίση,⁴ το κόμμα προσδιορίζεται ως δύναμη ευθύνης δυο φορές, όταν περιγράφεται τι έκανε έως εκείνη τη στιγμή⁵ κι όταν περιγράφεται τι επιδιώκει για το μέλλον.

Με το μότο «είμαστε η υπεύθυνη δύναμη» πορευτήκε το κόμμα της Δημοκρατικής Αριστεράς και στο δρόμο για τις τελευταίες ευρωεκλογές. «Είμαστε η υπεύθυνη πολιτική δύναμη για την ελπιδοφόρα πορεία της χώρας» επισήμανε ο Φώτης Κουβέλης στην ομιλία του στην

² Δημοκρατική Αριστερά, «Ιδρυτική διακήρυξη», 7 Αυγούστου 2010, <http://old.dimokratikiaristera.gr/oi-theseis-mas/i-idrytiki-diakiryksi>

³ Δημοκρατική Αριστερά, «Θέσεις πρώτου συνεδρίου», 28 Απριλίου 2011, <http://old.dimokratikiaristera.gr/oi-theseis-mas/1o-synedrio-oi-theseis>

⁴ Δημοκρατική Αριστερά, «Πολιτική πρόταση για μια προοδευτική διέξοδο από την κρίση», 19 Απριλίου 2012, <http://old.dimokratikiaristera.gr/oi-theseis-mas/politiki-protasi-gia-ekloges-2012>

⁵ Αξίζει να σημειωθεί ότι ένα από αυτά που έκανε η Δημοκρατική Αριστερά ως εκείνη τη στιγμή σαν δύναμη ευθύνης, σύμφωνα με το κείμενο είναι το γεγονός πως «Συμμετείχε στην πολιτική αντιπαράθεση με πνεύμα θετικής συμβολής, εκφώνησε έναν πολιτικό λόγο μη λαϊκιστικό και πήρε σαφείς αποστάσεις από αντιδράσεις βίας». Βλέπουμε ήδη από αυτό το σημείο πως η Δημοκρατική Αριστεράς αντιτάσσει την ευθύνη απέναντι στον λαϊκισμό αλλά αυτό τη διάσταση του λόγου θα την εξετάσουμε με λεπτομέρεια στην επόμενη ενότητα.

εναρκτήρια πολιτική εκδήλωση για την συγκρότηση του προοδευτικού πόλου «Δημοκρατική Αριστερά-Προοδευτική Συνεργασία»,⁶ «Είμαστε και θα είμαστε παρόντες στο δύσκολο αγώνα της κοινωνίας και της χώρας, πάντα με υψηλό αίσθημα ευθύνης για τη χώρα» ανέφερε σε ομιλία σε κοινή συνεδρίαση της Κοινοβουλευτικής Ομάδας και της Εκτελεστικής Επιτροπής του κόμματος,⁷ ενώ – τέλος – με τη φράση «Είμαστε εδώ για να αλλάξουμε τη χώρα με ευθύνη και σταθερότητα, χωρίς λαϊκισμό» ξεκίνησε την κεντρική προεκλογική του ομιλία στις 20 Μαΐου.⁸ Δύο είναι κυρίως οι λόγοι για την τόσο συχνή χρήση του προσδιορισμού «υπεύθυνη» και του τονισμού του αισθήματος ευθύνης που έχει η Δημοκρατική Αριστερά. Πρώτον, με αυτό τον τρόπο δηλώνεται με σαφήνεια η διάκριση του κόμματος από την παραδοσιακή Αριστερά που θεωρείται «έξαλλη» και ανεύθυνη. Δεύτερον, παρέχονται διαβεβαιώσεις ότι το κόμμα θα σεβαστεί το πλαίσιο των συμφωνιών εντός των οποίων κινείται η χώρα: στη συγκεκριμένη περίπτωση η ευθύνη σημαίνει ότι η Δημοκρατική Αριστερά δεν σκοπεύει να θέσει σε κίνδυνο την Ευρωπαϊκή πορεία της χώρας και δεν επιθυμεί να αθετήσει τις δεσμεύσεις της χώρας έναντι των δανειστών, όπως πιθανώς θα μπορούσαν να κάνουν άλλα κόμματα που προέρχονται από την Αριστερά.

Η πλήρης αποκάλυψη του χαρακτήρα και της λειτουργίας του σημαίνοντος της ευθύνης έρχεται – παραδόξως ίσως – μετά την αποχώρηση της Δημοκρατικής Αριστεράς από την κυβέρνηση στις 21 Ιουνίου 2013. Σε μια τροπολογία που προτείνουν μέλη του κόμματος που ανήκουν στην πιο εκσυγχρονιστική μειοψηφία, εν όψει του δεύτερου συνεδρίου του κόμματος, αναφέρουν εμφατικά: «Η Δημοκρατική Αριστερά μπήκε στην κυβέρνηση για να ολοκληρώσει μια προσπάθεια, αναλαμβάνοντας το αντίστοιχο πολιτικό κόστος. Αυτό ακριβώς σημαίνει αριστερά της

⁶ Φώτης Κουβέλης, «Ομιλία στην εναρκτήρια πολιτική εκδήλωση για την συγκρότηση του προοδευτικού πόλου ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ - ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ», 10 Μαρτίου 2014, <http://old.dimokratikiaristera.gr/deltia-typou/7082-omilia-tou-proedrou-tis-dim-ar-foti-kouveli-stin-enarktiria-politiki-ekdilosi-gia-tin-sygkrotisi-tou-proodeftikoy-polou-dimokratiki-aristera-proodeftiki-synergasia>

⁷ Φώτης Κουβέλης, «Ομιλία στην κοινή συνεδρίαση της Κ. Ο. και της Εκτελεστικής Επιτροπής», 20 Μαρτίου 2014, <http://old.dimokratikiaristera.gr/deltia-typou/7151-omilia-tou-proedrou-tis-koinovouleftikis-omadas-tis-dimar-foti-kouveli-stin-koini-synedriasi-tis-k-o-kai-tis-ektelestikis-epitropis>

⁸ Φώτης Κουβέλης, «Ομιλία του προέδρου της συμπράταξης Δημοκρατική Αριστερά-Προοδευτική Συνεργασία», 20 Μαΐου 2014, <http://old.dimokratikiaristera.gr/deltia-typou/7397-omilia-tou-proedrou-tis-symparataxis-dimokratiki-aristera-proodeftiki-synergasia-foti-kouveli-sti-sygkentrosi-tis-20is-5-2014>

ευθύνης και αυτή η αντίληψη δημιούργησε τη θετική εκείνη προσδοκία στο εκλογικό σώμα του Ιουνίου 2012, από το οποίο ζήτησε και έλαβε εντολή για λύση. Αποχωρώντας από την κυβέρνηση – για μη πειστικό λόγο, σε λάθος στιγμή και χωρίς σχέδιο και επιχειρήματα – η Δημοκρατική Αριστερά έδειξε να μην αντέχει το βάρος της ευθύνης. Είναι προφανές ότι οι αντιφάσεις αυτές αλλοιώνουν τα χαρακτηριστικά της Αριστεράς της ευθύνης και καταγράφονται αρνητικά σε ένα πολύ μεγάλο τμήμα των μελών αλλά —και κυρίως— των ψηφοφόρων μας».⁹

Ο πρόεδρος της Δημοκρατικής Αριστεράς, Φώτης Κουβέλης, απαντά στην ομιλία του κατά την έναρξη του δευτέρου συνεδρίου στους διαφωνούντες χρησιμοποιώντας ξανά το ίδιο σημαίνον και επικαλούμενος τέσσερις φορές την έννοια της ευθύνης. Χαρακτηριστικά αναφέρει:

α) «Έχουμε συναίσθηση της ευθύνης μας έναντι της χώρας».

β) «Στη βάση των δεδομένων που δημιουργήθηκαν μετά τις εκλογές του Ιουνίου, αποφασίσαμε να στηρίξουμε και να μετάσχουμε στην κυβέρνηση συνεργασίας, με υψηλό αίσθημα ευθύνης απέναντι στην κοινωνία και τη χώρα».

γ) «Όμως Αριστερά της ευθύνης δεν σημαίνει και υποχρεωτική συμμετοχή σε κυβέρνηση άνευ όρων».

δ) «Η αποχώρησή μας από την κυβέρνηση δεν μεταβάλλει τη στάση ευθύνης που έχουμε απέναντι στα προβλήματα της χώρας».¹⁰

Αξίζει να σταθούμε λίγο περισσότερο στην έννοια της ευθύνης, καθώς – όπως είδαμε παραπάνω – μετά την αποχώρηση από την κυβέρνηση, γίνεται πεδίο αντιπαράθεσης μεταξύ της πλειοψηφίας και της μειοψηφίας του κόμματος. Η «ευθύνη» αποκαλύπτεται πια σαφώς ως ένα κενό σημαίνον, χωρίς συγκεκριμένο και σταθερό νόημα. Λαμβάνει το νόημά της από τις επιδιώξεις των εσωτερικών ομαδοποιήσεων του κόμματος. Η έννοια «κενό σημαίνον» χρησιμοποιείται εδώ με

⁹ Δημοκρατική Αριστερά, «Τροπολογία μελών της ΔΗΜΑΡ στο συνέδριο», 8 Νοεμβρίου 2013, <http://old.dimokratikiaristera.gr/synedrio-2013/6371-tropologia-1>

¹⁰ Φώτης Κουβέλης, «Ομιλία στην έναρξη του 2ου Συνεδρίου του κόμματος», 12 Δεκεμβρίου 2013, <http://old.dimokratikiaristera.gr/deltia-typou/6570-omilia-tou-proedrou-tis-dim-ar-foti-kouveli-stin-enarksi-tou-2ou-synedriou-tou-kommatos>

αναφορά στη θεωρία του λόγου των Λακλάου και Μουφ, ως ένα σημαίνον που λειτουργεί ως αξονικό σημείο αναφοράς ενός πολιτικού λόγου εξαιτίας ακριβώς της πλαστικότητάς του.¹¹ Η κρίση, όμως, στο εσωτερικό του κόμματος μοιάζει να εκτροχιάζει αυτήν την πλαστικότητα και να την εκθέτει με μια δραματική και αντιφατική σαφήνεια. Έτσι, στη συγκεκριμένη περίπτωση βλέπουμε πως το σημαίνον της ευθύνης έχει πραγματικά εκκενωθεί από το σημαινόμενο του και τις συνδηλώσεις που μπορεί να επιφέρει. Εμφανίζεται έτσι να υπόκειται σε δραστικές μεταθέσεις, σε μια ρευστότητα χωρίς όριο, αποκαλύπτοντας τον επικαθορισμό του από τακτικές επιλογές που υπαγορεύει η πολιτική συγκυρία. Τη μια ταυτίζεται με την άσκηση εξουσίας και τη συμμετοχή στην κυβέρνηση, την άλλη – και συγχρόνως – με την αποχώρηση από την κυβέρνηση και την υπερπήφιση μόνο των «σωστών» μέτρων. Επίσης, διακρίνει κανείς πως ως κενό σημαίνον, η ευθύνη χρησιμοποιείται ως εργαλείο και μέσο πολιτικών επιδιώξεων με κάθετα ανταγωνιστικούς τρόπους, καθώς η μια πλευρά του κόμματος επιτίθεται στην άλλη με όπλο την δική της εννοιολόγηση της «ευθύνης».

Συμπερασματικά, όπως φάνηκε από την ανάλυσή μας, η ευθύνη χρησιμοποιήθηκε για να αιτιολογήσει τις πολιτικές και οικονομικές επιλογές της Δημοκρατικής Αριστεράς, αλλά επίσης και ως πυρήνας της ταυτότητας του κόμματος, ως στοιχείο που τη διαφοροποιεί από την υπόλοιπη αριστερά. Στο βαθμό που οι επιλογές αυτές άρχισαν να λαμβάνουν αντιφατικές και αναντίστοιχες μεταξύ τους μορφές, στο βαθμό που η «ευθύνη», σε πολύ σύντομο χρόνο, μετατράπηκε από αιτιολόγηση της συμμετοχής σε αιτιολόγηση της αποχώρησης από την τρικομματική κυβέρνηση, η πολιτική και ρητορική της τελεσφορία άρχισε να πλήττεται. Υπό την έννοια αυτή, η ταυτοτική της υπόσταση εξαρτήθηκε ολοκληρωτικά από τον αρνητικό της προσδιορισμό: την αντιδιαστολή της προς τον λαϊκισμό και την καυτηρίαση του τελευταίου. Με αυτή τη παρατήρηση θα περάσουμε στο δεύτερο μέρος της ανάλυσης όπου θα πραγματευτούμε διεξοδικά τη στάση του κόμματος απέναντι στον λαϊκισμό.

¹¹ Laclau όπ. π. 1997, σ. 212, 216

Ο αντιλαϊκισμός στον λόγο της Δημοκρατικής Αριστεράς

Στα τριάντα κείμενα που αναλύθηκαν για την ανα χείρας μελέτη οι λέξεις «λαϊκισμός», «λαϊκιστικός» και τα παράγωγά τους εντοπίστηκαν εξήντα φορές. Εξάλλου, ο αντιλαϊκισμός της Δημοκρατικής Αριστεράς ορίζει την πολιτική της και διαπερνά χρονικά ολόκληρη την πορεία της. Μια αναφορά στον «αριστεριστικό λαϊκισμό» συναντάμε ακόμα και στην ιδρυτική διακήρυξη του κόμματος.¹² Πιο αναλυτικά, σε ένα από τα κείμενα που έχουν αναλυθεί, στην εναρκτήρια ομιλία του πρώτου συνεδρίου της Δημοκρατικής Αριστεράς, ο πρόεδρος της οργανωτικής επιτροπής του συνεδρίου αναφέρει: «Τολμήσαμε όμως. [...] Γιατί συμεριζόμαστε την ανάγκη να ηττηθεί ο λαϊκισμός, να ανατραπεί το πελατειακό κράτος και να αντικατασταθούν από τον ορθό λόγο, την ευθύνη για την πορεία της χώρας και την αξιοκρατία»,¹³ ενώ στο τελευταίο κείμενο του corpus, την κεντρική προεκλογική ομιλία του, ο πρόεδρος Φώτης Κουβέλης καταλήγει: «Στόχος μας είναι, μαζί με όλες τις δημοκρατικές και φιλοευρωπαϊκές προοδευτικές δυνάμεις της Ευρώπης να αντιταχούμε: Στον αρνητισμό προς την Ευρωπαϊκή Ένωση μιας παρωχημένης λαϊκιστικής αριστεράς».¹⁴

Θα δούμε τώρα περισσότερο διεξοδικά πως διαρθρώνεται αυτή η εναντίωση του κόμματος στον λαϊκισμό. Ειδικότερα, μπορούμε να εντοπίσουμε τέσσερα επίπεδα συνάρθρωσης. Θα αναφέρουμε, παράλληλα, κειμενικά παραδείγματα που θα μας χρησιμεύσουν για να συνάγουμε κατόπιν τα συμπεράσματά μας.

Αρχικά θα λέγαμε πως η Δημοκρατική Αριστερά αντιτίθεται σε αυτό που ονομάζεται συνήθως «πνεύμα του λαϊκισμού» και αντ' αυτού προτάσσει την ευθύνη και τον ορθό λόγο. Για παράδειγμα, στις θέσεις του πρώτου συνεδρίου διαβάζουμε πως πληγή για τον πολιτισμό αποτελεί

¹² «Είμαστε υπέρ της ενότητας και όχι της διάσπασης των συνδικάτων που προωθούν ο δογματικός και ο αριστεριστικός λαϊκισμός», Δημοκρατική Αριστερά, όπ. π., 2010.

¹³ Στέφανος Μπαγέωργος, «Εναρκτήρια ομιλία του προέδρου της οργανωτικής επιτροπής του 1ου συνεδρίου», 31 Μαρτίου 2011, <http://old.dimokratikiaristera.gr/to-komma-mas/istoria/1o-synedrio/1385-2011-03-31-13-30-20>

¹⁴ Φώτης Κουβέλης, όπ. π., 20 Μαΐου 2014.

«ο λαϊκισμός που έχει κυριαρχήσει στο δημόσιο βίο και έχει διαποτίσει την καθημερινότητα»,¹⁵ ενώ η νεολαία της Δημοκρατικής Αριστεράς διακηρύσσει ότι είναι «ανοικτή σε κάθε νέο και νέα που νιώθει έτοιμος να συνδράμει δημιουργικά με ουσιαστικές προτάσεις και διάλογο, μακριά από λαϊκισμούς και στερεότυπα».¹⁶

Κύριος αντίπαλος του αντιλαϊκισμού της Δημοκρατικής Αριστεράς είναι φυσικά ο λαϊκισμός του ΣΥΡΙΖΑ, γεγονός που άλλοτε παραμένει στο επίπεδο του υπαινιγμού και άλλοτε δηλώνεται ρητώς. Μπορούμε να εντοπίσουμε πλήθος παραδειγμάτων, τα οποία πολλαπλασιάζονται μετά τις εκλογές του 2012. Σε συνέντευξή του στην εφημερίδα *Ημερησία*,¹⁷ ο πρόεδρος του κόμματος Φώτης Κουβέλης επιχειρεί να υπερασπισθεί την δέσμευση για «σταδιακή απαγκίστρωση» από τα μνημόνια λέγοντας: «Προεκλογικά η Δημοκρατική Αριστερά μίλησε για σταδιακή απαγκίστρωση από τους δυσμενείς όρους του μνημονίου. Προσέξαμε πολύ τα λόγια μας, κάθε λέξη έχει την σημασία της. Καθόλου τυχαία προτάξαμε το σταδιακή γιατί εμείς δεν είμαστε λαϊκιστές που μοιράζουν εκ του ασφαλούς υποσχέσεις τις οποίες γνωρίζουν ότι δεν μπορούν να υλοποιήσουν». Στην ίδια συνέντευξη ο πρόεδρος της Δημοκρατικής Αριστεράς επιτίθεται για άλλη μια φορά στο ΣΥΡΙΖΑ και συγκεκριμένα στην πολυγλωσσία των στελεχών του, καταλήγοντας: «Συγκεντρώνοντας με τον λαϊκίστικο λόγο του ψήφους και από την αντισυστημική δεξαμενή και από την πιο βαθειά συστημική βρίσκεται σήμερα αντιμέτωπος με αυτή την ανώμαλη και μη διαχειρίσιμη κατάσταση που συνεχώς θα επιδεινώνεται». Σε αυτήν την πολυγλωσσία παραπέμπει και το κείμενο της Πολιτικής Απόφασης του 2^{ου} συνεδρίου του κόμματος με τη φράση «Σήμερα ταλαντεύεται μεταξύ μονομερούς καταγγελίας του μνημονίου και επαναδιαπραγμάτευσής του, λαϊκιστικής δημαγωγίας και αναζήτησης διάυλων ένταξης σε ένα πλαίσιο ρεαλιστικότερων

¹⁵ Δημοκρατική Αριστερά, όπ. π., 2011.

¹⁶ Δημοκρατική Αριστερά, «Με τη Νεολαία της Δημοκρατικής Αριστεράς στο προσκήνιο», 2 Φεβρουαρίου 2012, <http://old.dimokratikiaristera.gr/to-komma-mas/i-neolaia/2826-2012-02-03-10-22-02>

¹⁷ Φώτης Κουβέλης, «Συνέντευξη στην εφημερίδα «Ημερησία του Σαββάτου» και το δημοσιογράφο Δημήτρη Τσιούφο», 25 Αυγούστου 2012, <http://old.dimokratikiaristera.gr/epikairoita/synentefkseis/3617-synentefksi-tou-proedrou-tis-dimokratikis-aristeras-foti-kouveli-stin-efimerida-imerisia-tou-savvatou-kai-to-dimosiografo-dimitri-tsioufo>

πολιτικών». ¹⁸

Άλλο παράδειγμα βρίσκουμε στην απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής της Δημοκρατικής Αριστεράς τον Σεπτέμβριο του 2013. Στο κείμενο αναφέρεται ότι ο ΣΥΡΙΖΑ «ψηφοθηρεί, τροφοδοτώντας τη δημόσια σφαίρα με λαϊκισμό και παροχολογία που θυμίζει παρωχημένες εποχές, υποσχόμενος τα πάντα στους πάντες». ¹⁹ Επίσης, στη συζήτηση για τον προϋπολογισμό, ο βουλευτής επικρατείας της Δημοκρατικής Αριστεράς Σπύρος Λυκούδης, σε μια προσπάθεια να δικαιολογήσει την απόφαση της Δημοκρατικής Αριστεράς να τον υπερψηφίσει μαζί με τα δημοσιονομικά μέτρα που προεκλογικά έλεγε πως δεν θα στηρίζει, ανέφερε: «Κάθε χρόνο συζητούμε με ολοένα δυσμενέστερους όρους για τα χαμηλά και μεσαία εισοδήματα κι όμως, σ' αυτήν την αίθουσα δεν μπορούμε να συνεννοηθούμε, διότι κάποιιοι επιμένουν στο λαϊκισμό και στην ανέξοδη ρητορεία. Έχουμε φτάσει να θεωρούμε ξεπούλημα ακόμη και την αξιοποίηση, με τη μέθοδο της παραχώρησης για ορισμένο χρόνο, δημόσιας περιουσίας, που βρίσκεται σε άγρια εγκατάλειψη! Αυτά αξιολογούν οι επενδυτές σε όλο τον κόσμο ως φιλικό περιβάλλον επενδύσεων. Εμείς όμως δρούμε ως να αρκούν, οι οριζόντιες δημοσιονομικές περικοπές και η απομείωση του κόστους εργασίας από τη μια μεριά, οι κραυγές και ο άκρατος λαϊκισμός από την άλλη...». ²⁰ Επιπλέον σε δήλωσή του για τις εξελίξεις στην οικονομία και τις στάσεις των κομμάτων ο υπεύθυνος Οικονομικής Πολιτικής της Δημοκρατικής Αριστεράς, Δημήτρης Χατζησωκράτης, ανέφερε ότι «στην ζοφερή πραγματικότητα που οδηγεί τη χώρα η κυβέρνηση είναι αρνητικό να προστίθεται αι η λαϊκιστική δημαγωγία μερίδας της αντιπολίτευσης». ²¹

Μέγιστος κίνδυνος για την Δημοκρατική Αριστερά σύμφωνα με τη μειοψηφία του

¹⁸ Δημοκρατική Αριστερά, «Πολιτική απόφαση του 2^{ου} συνεδρίου της Δημοκρατικής Αριστεράς», 21 Ιανουαρίου 2014, <http://old.dimokratikiaristera.gr/oi-theseis-mas/6698-apofaseis-2ou-synedriou>

¹⁹ Δημοκρατική Αριστερά, «Απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής της Δημοκρατικής Αριστεράς», 23 Σεπτεμβρίου 2013, <http://old.dimokratikiaristera.gr/deltia-typou/6060-i-apofasi-tis-kentrikis-epitropis-tis-dimokratikis-aristeras>

²⁰ Σπύρος Λυκούδης, «Ομιλία στην ολομέλεια της Βουλής κατά τη συζήτηση για τον προϋπολογισμό», 9 Νοεμβρίου 2012, <http://old.dimokratikiaristera.gr/stin-vouli/omilies/4145-omilia-tou-voulefti-epikrateias-tis-dimar-spyrou-lykoydi-stin-olomeleia-tis-voulis-kata-ti-syzitisi-gia-ton-proypologismo>

²¹ Δημήτρης Χατζησωκράτης, «Δήλωση για τις εξελίξεις στην οικονομία και τη στάση των κομμάτων», 22 Σεπτεμβρίου 2011, <http://old.dimokratikiaristera.gr/deltia-typou/2201-2011-09-22-11-16-50>

κόμματος είναι το γεγονός πως μετά την αποχώρηση από την κυβέρνηση το κόμμα εντάσσεται «στο πλέγμα των άνευ αρχών αντιπολιτευτικών δυνάμεων, στο οποίο ηγεμονεύει ο ακραίος λαϊκισμός του ΣΥΡΙΖΑ».²² Σε συνέντευξή του στην εφημερίδα *Πρώτο Θέμα*, τον Ιανουάριο του 2014, ο πρόεδρος της Δημοκρατικής Αριστεράς Φώτης Κουβέλης, αναφέρει ρητά «Με το ΣΥΡΙΖΑ έχουμε μεγάλες πολιτικές διαφορές και δεν υπάρχει κοινή προγραμματική βάση. Για εμάς η ανατροπή των συντηρητικών πολιτικών δεν περνά μέσα από λαϊκιστική παροχολογία, κρατικιστικά στερεότυπα και άρνηση των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων».²³

Έχοντας μπει στη τελική ευθεία για τις ευρωεκλογές του Μαΐου, οι αρνητικές αναφορές στον λαϊκισμό του ΣΥΡΙΖΑ αυξάνονται. Τον Μάρτιο του 2014 σε ομιλία του προέδρου της Δημοκρατικής Αριστεράς, συναντούμε τις εξής φράσεις: «Καλούμε τους πολίτες να υποστηρίξουν τη «ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ – ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ» για να αποδοκιμαστεί η ασκούμενη κυβερνητική πολιτική, να δημιουργηθεί ένα ισχυρό αντίβαρο ευθύνης και σταθερότητας έναντι της αντιπολίτευσης με την αντιφατική και λαϊκιστική πολιτική της» και «Εκφράζουμε την αλλαγή χωρίς το ρίσκο μιας λαϊκίστικης αριστεράς στο τιμόνι της χώρας».²⁴

Ενδιαφέρον, εξάλλου, παρουσιάζει ένα σχήμα διπόλου που χρησιμοποιεί η Δημοκρατική Αριστερά μετά την αποχώρησή της από την κυβέρνηση. Να σημειωθεί ότι πριν το 2013 το σχήμα αυτό έχει εντοπιστεί μια μόλις φορά στο σώμα κειμένων που εξετάστηκαν, ενώ μετά ξεπερνά τις δέκα. Από τη μια μεριά του διπόλου τοποθετείται η κυβερνητική πολιτική, τα δημοσιονομικά μέτρα, και από την άλλη μεριά τίθεται ο λαϊκισμός, μόνον ο λαϊκισμός.

Ενδεικτικά, μπορούν να αναφερθούν τα παρακάτω παραδείγματα:

- «Σε αυτήν την πολιτική κατεύθυνση θέλουμε να προχωρήσουμε μαζί με όλες τις προοδευτικές δυνάμεις, κινήσεις και πρόσωπα, που συμφωνούν ότι ούτε η ασκούμενη κυβερνητική

²² Δημοκρατική Αριστερά, όπ. π., 8 Νοεμβρίου 2013.

²³ Φώτης Κουβέλης, «Συνέντευξη στην εφημερίδα "ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ" και στον δημοσιογράφο Ανδρέα Μπελεγρή», 27 Ιανουαρίου 2014, <http://old.dimokratikiaristera.gr/deltia-typou/6731-synentefksi-tou-proedrou-tis-dimar-foti-kouveli-stin-efimerida-proto-thema-kai-ston-dimosiografo-andrea-belegri>

²⁴ Φώτης Κουβέλης, όπ. π., 10 Μαρτίου 2014.

πολιτική ούτε και ο λαϊκισμός της μονομερούς καταγγελίας του μνημονίου και της παροχολογίας από την αξιωματική αντιπολίτευση, συνιστούν πολιτική διέξοδο».²⁵

- «Η προώθηση της πολιτικής πρότασης δημοκρατικής διεξόδου από την κρίση, που αντιπαράκειται τόσο στην ασκούμενη κυβερνητική πολιτική όσο και στον αριστερό λαϊκισμό του ΣΥΡΙΖΑ, προϋποθέτει τη διαμόρφωση ενός ισχυρού ‘ τρίτου πόλου ’, μιας ευρείας, προοδευτικής, δημοκρατικής και μεταρρυθμιστικής συμπαράταξης».²⁶

- «Από την μια συντηρητισμός, αναποτελεσματικότητα, υποχωρητικότητα σε ανορθολογικές επιταγές της τρόικας και από την άλλη αριστερόστροφος λαϊκισμός, ξεπερασμένος κρατισμός, απουσία μεταρρυθμιστικής ατζέντας και υποσχεσεολογία».²⁷

- «Η συγκρότηση του προοδευτικού πόλου που αντιπαράκειται στις συντηρητικές κυβερνητικές πολιτικές και στον αριστερό λαϊκισμό είναι προτεραιότητά μας» και «Προχωράμε με βήματα συγκεκριμένα. Ανοικτό κάλεσμα σε όλες τις δυνάμεις που αντιπαράθενται στις συντηρητικές κυβερνητικές πολιτικές και στον αριστερό λαϊκισμό».²⁸

Με βάση αυτό το σχήμα, θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι ο πολιτικός της λόγος ενσαρκώνει την επιλογή της Δημοκρατικής Αριστεράς να γίνει το κόμμα-εκφραστής του κεντρώου, μεσαίου χώρου. Η Δημοκρατική Αριστερά στέκεται στο κέντρο, ανάμεσα στη συντηρητική Νέα Δημοκρατία και τον λαϊκιστικό ΣΥΡΙΖΑ, εκφράζοντας μια σώφρονα, υπεύθυνη στάση. Έτσι, μέσω της αντιπαράθεσής της προς τον λαϊκισμό της «άλλης αριστεράς» και τον συντηρητισμό, η «ευθύνη» μοιάζει να αποκτά ένα νόημα αυστηρά διαφορετικό, αλλά και τοπολογικά ικανό να αντιρροπήσει το αντιφατικό σημασιακό εύρος στο οποίο αναφερθήκαμε στην προηγούμενη ενότητα.

Στο τρίτο επίπεδο συνάρθρωσης του αντιλαϊκισμού της Δημοκρατικής Αριστεράς,

²⁵ Δημοκρατική Αριστερά, όπ. π., 23 Σεπτεμβρίου 2013.

²⁶ Δημοκρατική Αριστερά, όπ. π., 2014.

²⁷ Φώτης Κουβέλης, «Ομιλία στη συνεδρίαση της Κεντρικής Επιτροπής», 27 Ιανουαρίου 2014, <http://old.dimokratikiaristera.gr/deltia-typou/6732-25-01-2014-omilia-tou-proedrou-tis-dimar-foti-kouveli-sti-synedriasi-tis-kentrikis-epitropis>

²⁸ Φώτης Κουβέλης, όπ. π., 27 Ιανουαρίου 2014.

συναντάμε τον λαϊκισμό ως κίνδυνο για την Ευρώπη. Χαρακτηριστικά, στην πολιτική απόφαση του 2^{ου} συνεδρίου του κόμματος, διαβάζουμε: «Είναι απαραίτητη μια προοδευτική στροφή που θα αποτρέψει την ενίσχυση των ακραίων δυνάμεων στο νέο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Δεν μπορεί να αφήσουμε την Ευρώπη στους λαϊκιστές και εθνικιστές». ²⁹ Σε ομιλία του ο πρόεδρος Φώτης Κουβέλης τον Μάρτιο του 2014 εν όψει των ευρωεκλογών αναφέρει: «Μέσα σ' αυτή τη δίνη, με κυρίαρχο το αίσθημα ανασφάλειας των ευρωπαίων πολιτών, αναπτύσσεται ο ευρωσκεπτικισμός που ενισχύεται από τον κάθε είδους δεξιό και αριστερό λαϊκισμό». ³⁰ Σε ανακοίνωση του Τομέα Ευρωπαϊκής Εξωτερικής Πολιτικής και Διεθνών Σχέσεων για την Ημέρα της Ευρώπης με τίτλο «Το καλύτερο δώρο για τα γενέθλια της Ευρώπης είναι η αλληλεγγύη» αναφέρεται δε ότι «Οι προοδευτικές μεταρρυθμιστικές δυνάμεις σε ολόκληρη την Ευρώπη, και μαζί τους η Δημοκρατική Αριστερά, αγωνίζονται για να αποκρούσουν την κερδοσκοπία, το συντηρητισμό, την ακροδεξιά και το λαϊκισμό». ³¹ Αποκορύφωμα συνιστά η φράση του Φώτη Κουβέλη πως «ο ανεργάτιστος λαϊκισμός της αντιπολίτευσης δημιουργεί διακινδύνευση για την ευρωπαϊκή προοπτική της χώρας». ³²

Στο τέταρτο και τελευταίο επίπεδο συνάρθρωσης του αντιλαϊκισμού του κόμματος συναντάμε μια γενικευμένη, ασαφή έως και αόριστη χρήση της έννοιας του λαϊκισμού. Σε αυτό το επίπεδο με την ετικέτα του λαϊκισμού δεν χαρακτηρίζεται/κατηγορείται μόνο ο ΣΥΡΙΖΑ, αλλά και το κίνημα των Αγανακτισμένων, ο Μπέπε Γκρίλο, καθώς και οι Σαρκοζί-Μπερλουσκόνι. Με τη φράση «ο λαϊκισμός είναι πολύ πιο επικίνδυνος από μερικές χιλιάδες απελπισμένους μετανάστες» κλείνει η ανακοίνωση της Δημοκρατικής Αριστεράς για το αίτημα του Γάλλου προέδρου και του

²⁹ Δημοκρατική Αριστερά, όπ. π., 2014.

³⁰ Φώτης Κουβέλης, όπ. π., 10 Μαρτίου 2014.

³¹ Τομέας Ευρωπαϊκής Εξωτερικής Πολιτικής και Διεθνών Σχέσεων της Δημοκρατικής Αριστεράς, «Το καλύτερο δώρο για τα γενέθλια της Ευρώπης είναι η αλληλεγγύη», 6 Ιουλίου 2013, <http://old.dimokratikiaristera.gr/component/content/article/136-2010-08-06-14-57-41/2011-07-07-10-47-09/1833-tomea-a->

³² Φώτης Κουβέλης, όπ. π., 27 Ιανουαρίου 2014.

Ιταλού πρωθυπουργού για αναθεώρηση της συνθήκης Σένγκεν.³³ «Λάθος είναι να επικρατήσει στις πλατείες ένας νέος λαϊκισμός», είναι το σχόλιο της Δημοκρατικής Αριστεράς για το κίνημα των Αγανακτισμένων.³⁴ «Τα αποτελέσματα των ιταλικών εκλογών δημιουργούν ανησυχία για την εκλογική καταγραφή δυνάμεων του απολιτικού λαϊκισμού και του Μπερλουσκονισμού», αναφέρεται στην Ανακοίνωση της Δημοκρατικής Αριστεράς για τα αποτελέσματα των ιταλικών εκλογών.³⁵

Εξάλλου, κατά την προεκλογική περίοδο των ευρωεκλογών κυκλοφόρησε στα social media η παρακάτω εικόνα με το μήνυμα «Λαϊκισμός και άθροισμα αιτημάτων δεν σημαίνουν εναλλακτική πρόταση». Δυο φορές σε ομιλία του προς την Κεντρική Επιτροπή του κόμματος, ο Φώτης Κουβέλης είχε κάνει μια παρόμοια δήλωση: «Αυτή η προσπάθεια [σημ. αποτροπής των συντηρητικών λύσεων] δεν μπορεί και δεν πρέπει να οδηγήσει σε προσεγγίσεις λαϊκιστικές, ανεδαφικές, βασισμένες σε παροχολογία και υποσχeseολογία. Ένα άθροισμα επιθυμιών, πολλών επιμέρους υποσχέσεων και διευθετήσεων, συντεχνιακών διεκδικήσεων, δεν συνιστά προοδευτική πρόταση διεξόδου από την κρίση» (Ιανουάριος 2014)³⁶ και «Ο προοδευτικός πόλος θα είναι πραγματικά προοδευτικός. Δεν θα είναι λαϊκιστικός για να θωπεύσει συνειδήσεις, δεν θα βασίζεται στην άκρατη υποσχeseολογία ούτε θα αθροίζει συντεχνιακά αιτήματα προς άγραν ψήφων. Το γενικό συλλογικό συμφέρον βρίσκεται πάνω από αυτό το άθροισμα» (Φεβρουάριος 2014).³⁷

³³ Δημοκρατική Αριστερά, «Ανακοίνωση για το ενδεχόμενο αναθεώρησης της Συνθήκης Σένγκεν. Όχι στη συντηρητική αναθεώρηση της συνθήκης Σένγκεν», 27 Απριλίου 2011, <http://old.dimokratikiaristera.gr/deltia-typou/1468-2011-04-27-11-29-45>

³⁴ Δημοκρατική Αριστερά, «Σχόλιο της ΔΗΜ.ΑΡ. για το κίνημα των αγανακτισμένων», 2 Ιουνίου 2011, <http://old.dimokratikiaristera.gr/deltia-typou/1654-----qq>

³⁵ Δημοκρατική Αριστερά, «Ανακοίνωση της ΔΗΜΑΡ για τα αποτελέσματα των Ιταλικών εκλογών», 26 Φεβρουαρίου 2013, <http://old.dimokratikiaristera.gr/deltia-typou/4807-anakoinosi-tis-dimar-gia-ta-apotelesmata-ton-italikon-eklogon>

³⁶ Φώτης Κουβέλης, όπ. π., 27 Ιανουαρίου 2014.

³⁷ Φώτης Κουβέλης, «Ομιλία στη συνεδρίαση της Κεντρικής Επιτροπής», 22 Φεβρουαρίου 2014, <http://old.dimokratikiaristera.gr/deltia-typou/6947-22-02-2014-omilia-tou-proedrou-tis-dimar-foti-kouveli-sti-synedriasi-tis-kentrikis-epitropis>

Με τα παραπάνω κειμενικά παραδείγματα γίνεται σαφές ότι στον πολιτικό λόγο της Δημοκρατικής Αριστεράς ο λαϊκισμός έχει ένα βαρύ αρνητικό φορτίο και συνδέεται με πλήθος αρνητικών συνδηλώσεων. Ο λαϊκισμός παρουσιάζεται ως αναχρονιστικός, παρωχημένος, ξεπερασμένος, ανορθολογικός και απολίτικος. Επίσης, στον λόγο της Δημοκρατικής Αριστεράς ισούται με το πελατειακό κράτος, την παροχολογία, τη δημαγωγία, την ψηφοθηρία, τις κραυγές, τον κρατισμό, την άρνηση μεταρρυθμίσεων, την ανευθυνότητα και την υποσχeseολογία. Εντελώς διαφορετικά πολιτικά κόμματα και φαινόμενα στιγματίζονται από τη Δημοκρατική Αριστερά με την ετικέτα του λαϊκισμού. Ενώ ο λαϊκισμός χρησιμοποιείται και για να προσδιορίσει αντιλήψεις –

περίπτωση του αποκλεισμού έχουμε να κάνουμε με αυθεντικά όρια, γιατί η πραγμάτωση εκείνου που βρίσκεται πέρα από το όριο του αποκλεισμού θα απαιτούσε την αδυνατότητα εκείνου που βρίσκεται από τούτη τη πλευρά του ορίου. Τα πραγματικά όρια είναι, ως εκ τούτου, πάντα ανταγωνιστικά.⁴¹

Περνώντας από τα σημασιοδοτικά συστήματα στην ταυτότητα, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι κάθε στοιχείο του συστήματος αποκτά ταυτότητα, μόνο στο βαθμό που διαφέρει από τα άλλα. Η ταυτότητα δεν μπορεί να οριστεί χωρίς αναφορά σε αυτό που βρίσκεται εκτός του πεδίου της. Αυτό που δημιουργεί την ταυτότητα μου είναι το γεγονός πως διαφέρω από τις ταυτότητες των άλλων. Καμία θετική αίσθηση ταυτότητας δεν μπορεί να διαχωριστεί από τον όρο δυνατότητάς της, τη διαφορά. Ο ρόλος της είναι καθοριστικός για κάθε σχηματισμό ταυτότητας. Ταυτότητα και διαφορά συνιστούν δυο όψεις του ίδιου νομίσματος.⁴² Ο όρος δυνατότητας αυτής της λειτουργίας είναι η αναγωγή αυτού που βρίσκεται πέρα από το σύνορο του αποκλεισμού σε καθαρή αρνητικότητα.⁴³ Ο αρνητικός τύπος της διαφοράς ως αποκλεισμού και δαιμονοποίησης, παραμένει πάντα μια πραγματική δυνατότητα που εγγράφεται στον πυρήνα κάθε αξίωσης ταυτότητας.⁴⁴

Αυτόν ακριβώς τον ρόλο, τον ρόλο της καθαρής αρνητικότητας, ενσάρκωσε ο λαϊκισμός, επιτρέποντας στη Δημοκρατική Αριστερά να χαράξει τα απαιτούμενα όρια. Έπαιξε το ρόλο του καταστατικού έξωθεν και έδωσε συνοχή, μέσω της καταγγελίας του, στην πολιτική ταυτότητα της Δημοκρατικής Αριστεράς που δομήθηκε γύρω από το σημαίνον – το κομβικό σημείο/κενό σημαίνον – της «ευθύνης».

Προς επίρρωση του παραπάνω επιχειρήματός, οι Albertazzi & McDonnell⁴⁵ έχουν γράψει ότι ο προσδιορισμός «λαϊκιστής» χρησιμοποιείται συχνά στον δημόσιο διάλογο για να δυσφημίσει τις δηλώσεις και τα μέτρα των κομμάτων και των πολιτικών με τους οποίους οι σχολιαστές ή οι

⁴¹ Laclau, *όπ. π.* 1997, σ. 213-215.

⁴² Γιάννης Σταυρακάκης (2012), *Η λακανική αριστερά*, Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλας, σ. 230.

⁴³ Laclau, *όπ. π.* 1997, σ. 214.

⁴⁴ Σταυρακάκης, *όπ. π.* 2012, σ. 231.

⁴⁵ Daniele Albertazzi & Duncan McDonnell (2008), *Twenty-First Century Populism: The Spectre of Western European Democracy*, Palgrave Macmillan, σ. 2.

άλλοι πολιτικοί διαφωνούν, ενώ ο Φιλίπ Μαρλιέρ σε συνέντευξή του πρόσφατα στην *Εφημερίδα των Συντακτών* δήλωσε σχετικά: «ο όρος «λαϊκισμός» χρησιμοποιείται από τα κυρίαρχα ΜΜΕ, από τους δεξιούς σοσιαλδημοκράτες και τους δεξιούς, προκειμένου να δυσφημίσουν ανθρώπους της Αριστεράς, οι οποίοι αμφισβητούν κάποιες πολιτικές και θεσμούς με τους οποίους συμφωνούν οι ίδιοι. Ενώ τις πολιτικές που ακολουθεί η Ευρώπη, το θέμα του ευρώ, τη λιτότητα κ.λπ. Κάθε φορά λοιπόν που κάποιος αμφισβητεί αυτές τις πολιτικές και λέει ότι δεν είναι καλές για τους λαούς και ωφελούν μόνο τις ελίτ και ότι όταν πάρει την εξουσία θα τις αναθεωρήσει, τότε οι εκπρόσωποι των ελίτ χρησιμοποιούν τις ταμπέλες του «λαϊκισμού» και του «λαϊκιστή» για να τον δυσφημίσουν». ⁴⁶

Συμπέρασμα

Στόχος του κειμένου αυτού ήταν η ανάλυση του πολιτικού λόγου της Δημοκρατικής Αριστεράς και η ανάδειξη του τρόπου με τον οποίο κατασκευάζεται δια του λόγου η ταυτότητα του κόμματος. Χρησιμοποιώντας το μεθοδολογικό οπλοστάσιο της Σχολής του Έσεξ, αναλύσαμε τριάντα ενδεικτικά κείμενα της περιόδου 2010-2014 και μπορέσαμε με αυτό τον τρόπο να εντοπίσουμε τα κεντρικά σημεία του πολιτικού λόγου της Δημοκρατικής Αριστεράς, που ήταν η ευθύνη και ο αντιλαϊκισμός. Είδαμε πόσο συστηματικά δομήθηκε – από την πρώτη κιόλας στιγμή – ο λόγος του κόμματος γύρω από το – κενό όπως καταδείχθηκε – σημαίνον της ευθύνης ώστε το κόμμα να κατονομάζεται κατεξοχήν ως «Αριστερά της ευθύνης». Αλλά η ύπαρξη μιας συγκεκριμένης κομβικής έννοιας, ενός διακριτού κομβικού σημείου, δεν αρκεί για την παραγωγή ενός πειστικού πολιτικού λόγου ιδίως σε συγκυρίες μεγάλης ιδεολογικής ρευστότητας και ραγδαίων τακτικών μεταθέσεων. Ένας λόγος απαιτεί πάντοτε ένα ρηματικό έξωθεν στο βαθμό ακριβώς που – όπως είδαμε – η ταυτότητα προϋποθέτει τη διαφορά.

⁴⁶ Φιλίπ Μαρλιέρ, Συνέντευξη: «Ο ΣΥΡΙΖΑ γεμίζει το κενό που άφησε το ΠΑΣΟΚ», *Εφημερίδα των Συντακτών*, 17 Μαΐου 2014, <http://www.efsyn.gr/?p=198405>

Η αντίθεση της Δημοκρατικής Αριστεράς απέναντι στο λαϊκισμό, τον οποίο και είχε φορτίσει με δεκάδες αρνητικές συνδέσεις όπως είδαμε στην παραπάνω ανάλυση, είναι απολύτως καθοριστική για τον πολιτικό λόγο και την κατασκευή της ταυτότητας της Δημοκρατικής Αριστεράς. Η ευθύνη της Δημοκρατικής Αριστεράς βρίσκεται σε απόλυτη αντίθεση με τον λαϊκισμό – κυρίως του ΣΥΡΙΖΑ – που καταστρέφει τη χώρα και αποτελεί κίνδυνο για την Ευρώπη. Η ίδια η ύπαρξη του λαϊκισμού ως καθαρής αρνητικότητας, ως ανταγωνιστικό και αντίπλαον δέος, υπήρξε απολύτως αναγκαία για την Δημοκρατική Αριστερά, για την κατασκευή της ταυτότητάς της, για τη δόμηση του πολιτικού της λόγου, για την δράση και την ύπαρξή της. Σκιαγραφήθηκε έτσι άλλη μια πλευρά ενός αρκετά διαδεδομένου ανταγωνισμού που διαδραματίζει ολοένα και μεγαλύτερο ρόλο στη τρέχουσα κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα της Ελλάδας με τη μορφή της διαιρετικής τομής λαϊκισμού/αντιλαϊκισμού.

Ελληνική Εταιρεία Πολιτικής Επιστήμης
Δίκτυο Ανάλυσης Πολιτικού Λόγου

Στόχος του ερευνητικού δικτύου για την «Ανάλυση του Πολιτικού Λόγου» είναι: (α) η προαγωγή του επιστημονικού προβληματισμού γύρω από την έννοια και τις θεωρίες του λόγου (discourse – discours - diskurs) και (β) η συστηματική εξέταση του πολιτικού λόγου και των επιχειρημάτων που αρθρώνουν οι πολιτικοί δρώντες (κόμματα, κινήματα, ΜΜΕ, κ.λπ.) καθώς εμπλέκονται σε σχέσεις αντιπαράθεσης ή συναίνεσης.

Η δημοσίευση σειράς «Κειμένων Εργασίας» (Working Papers), τα οποία αναρτώνται στον ιστότοπο του δικτύου και της Ελληνικής Εταιρείας Πολιτικής Επιστήμης (ΕΕΠΕ), αποτελεί αξονική προτεραιότητα του δικτύου για την «Ανάλυση του Πολιτικού Λόγου». Τα κείμενα εργασίας λειτουργούν ως παρεμβάσεις στο δημόσιο διάλογο είτε και ως ερεθίσματα για περαιτέρω επιστημονικό προβληματισμό. Βοηθούν δε τους συγγραφείς τους να ελέγξουν «υπό κατασκευή» επιχειρήματα και υποθέσεις εργασίας πριν λάβουν την τυπική μορφή επιστημονικών δημοσιεύσεων. Εξέχουσα θέση στο πλαίσιο του πρώτου κύκλου «Κειμένων Εργασίας» κατέχει η θεματική που αφορά σε «Λόγους της Κρίσης», σε πολιτικούς λόγους δηλαδή οι οποίοι αρθρώνονται με αναφορά στην τρέχουσα οικονομική -αν και όχι μόνο- κρίση στην Ελλάδα και την ΕΕ.

Τα κείμενα εργασίας που κατατίθενται προς δημοσίευση αξιολογούνται από τουλάχιστον δύο μέλη του δικτύου. Σε κάθε περίπτωση, τα κείμενα εργασίας εκφράζουν τις απόψεις των συγγραφέων τους και δεν απηχούν θέσεις του δικτύου ή της ΕΕΠΕ.